

ДИВНИ ПОБЕДНИК Л. КОЕН

Liel Leibovitz, *Leonard Cohen: muzika, iskupljenje, život*, превео Милош Митић, „Дерета”, Београд 2014

„Причали су ми о човеку / који речи изговара тако лепо / да ако им само помене име / жене му се саме дају...” стихови су којима Леонард Коен отвара „Песму” из збирке *Хајде да њоредимо митолозије* (1956). Иако се, како истиче у једном интервјуу, у својим бројним, самотним ноћима бескрајно смејао репутацији шармера и миљеника жена, наведени стихови, упркос чињеници да указују на особину друге, неименоване особе, рефлектују, попут огледала, управо лик свог творца. Личност овог песника и романописца блиставог реторског дара испрва се обзнанила као отелотворење познате Отелове беседничке вештине, захваљујући којој Дездемона пада у љубавни жар. Недуго потом, када је песник Коен посегнуо за гитаром пожелевши да забележене речи преточи у мелодију, његова фигура испољила је и своје орфејске црте најевидентније у синтези лирске поезије и музике својственој за антички свет. Коенове песме, међутим, премда лишене милозвучног и раскошног орфејског гласа, што је Канађанина јеврејског порекла деценијама чинило несигурним и малодушним у погледу њихове извођачке ефективности, највише су орфејске због свог искреног тона, непатворене осећајности, због дубине у којој се певање као неопходност зачиње и због дубина до којих то исто певање у другим бићима допире. Управо о овој блаженој продорности и моћи Коенове песме, као и о његовој умирујућој аури, Либовиц сведочи у уводном поглављу овог нетипичног животописа, реконструишући упечатљиво и живописно Коенов наступ на острву Вајт (1970), када је једино он, тада одвећ неискусан у музичком свету, од свих присутних извођача (The Doors, Joni Mitchell, The Who, Kris Kristofferson, Emerson, Lake & Palmer, Mungo Jerry, Jimi Hendrix...) успео да умири разударене анархисте топлим гласом и пријатељским говором.

Ауторова тврдња да ова књига „није биографија Леонарда Коена” потврђује се како кроз одступање од уобичајене поенте уводних поглавља рок биографија, која су усмерена на тренутак преображаја уметника (на поменутом фестивалу преображај није доживео Коен него публика), тако и кроз спорадична одустајања од хронолошког принципа казивања, те приклањања ређе асоцијативном а чешће тематском начелу низања догађаја. Баш као што се ово дело отима биографском жанру, тако се и личност којој је оно посвећено увек одупирала презицином смештању у ма коју уметничку струју: премлад да би припадао битницима, престар за фолк певача, Коен је шездесетих година, када се све утапало у екстазу и ослобођење, био сувише тужан, окренут Исаијиним проповедима. Седамдесетих и осамдесетих, са доласком музичких експериментатора, панк звука, бендова бујних оркестарских аранжамана и гламурозног изгледа, Коен је остајао монохроматски, хармонијски и инструментално сведен, да би раних деведесетих, када су сви били у депресији, почео да се забавља, снима жовијалне спотове и прима награде. Поред описа смена жанрова на музичкој сцени и места које је Коен спрам њих заузимао, Либовиц, у намери да догађаје из уметничког живота постави у природни контекст чувајући тако њихову целовитост и животност, пружа осврте и на јеврејску есхатологију, стање у канадској књижевности и зен будизам. Аутор оцртава Коенову егзистенцијалну путању активирајући различите теме и аспекте његовог приватног живота и уметничке каријере: од стваралачких подстицаја (веза између смрти његовог оца и одабира списатељског позива, утицај деде рабина Соломона Клиницики-Клајна на његов став о испреплетености религије и телесних уживања, светог и профаног, инспиративно зрачење постулата А. М. Клајна, Л. Дудека, И. Лејтона, Ф. Г. Лорке на његов ум, дружења са битницима и другим андерграунд уметницима у хотелу „Челси”, занесеност делом Б. Дилана), описа списатељске свакодневице на грчком острву Хидра и кубанског искуства до одлуке да у 32. години напусти успешну каријеру писца, постане кантаутор и нађе место у музичкој индустрији. Либовиц темељно сведочи о уметниковим турнејама праћеним политичким насиљем, његовом тремом и конзумирањем мандракса, о лошим реакцијама критике, америчке особито, на његове албуме („тужан човек који уновчава сопствено самосажалење продајући Weltschmerz и soft rock, што га ставља негде између Шопенхауера и Дилана на скали отуђености”, била је једна од жаока), расветљавајући подједнако тему Коеновог патриотизма, усамљености, акутне депресије, петогодишњег изучавања зен будизма на планини Балди и, најзад, величанственог повратка музици 2008. године.

Подизање вела, коеновски речено, са разнородних, тајновитих ритуала списатељске делатности представља једно од најинтригантнијих и, у светлу сагледавања начела и поступака којима се Коен приклања током литерарног стварања, најзначајнијих аспеката којима се ова књига бави.

Поменути деликатни каузални однос између Коеновог списатељског опредељења и смрти његовог оца прераста у објашњење целоживотне литерарне посвећености. Присетивши се доживљаја из детињства, када је, након очеве смрти, у прорез његове кравате убацио папирић са неколико речи, а потом све то закопао и годинама касније безуспешно тражио по врту породичне куће, Коен је, како пише Либовиц, у интервјуу за магазин *Пиџл* истакао да је управо та белешка, чијег се садржаја не сећа, прва ствар коју је у животу написао и вероватно једина чији је смисао одувек тежио да рекреира: „Можда то у ствари читавог живота и радим – трагам за белешком.” Либовиц пажњу посвећује стваралачким ауторитетима чије се вјерују најдубље утиснуло у ум младог Коена: констатује да Ј. Дудеку припадају све заслуге због Коеновог ванредног овладавања теоријским и техничким питањима песничког еснафа, док је И. Лејтон најинтензивније код Коена храбрио бонвиванство и испитивање телесног/еротског. С друге стране, А. М. Клајн, који је проучавао јеврејску традицију и историју размишљајући и о свештеничком позиву, највише је утицао на младог писца у филозофском смислу. Управо имајући на уму, између осталог, и Клајнов случај, Коен је написао говор „Усамљеност и историја”, чији је прилично несређен, фрагментаран рукопис Либовиц приликом писања ове књиге имао на располагању. У овом тексту Коен развија тезу о дихотомији свештеник/пророк – први брани апстрактну идеју јеврејске заједнице и њених древних обичаја који су, у време када Коен држи говор, превазиђени, док се други дистанцира од минулих ритуала, следи разноврсне идеје, куд год се оне кретале, испуњавајући обавезу према живућој вери. У истом говору Коен излаже парадоксалан концепт усамљености којим се, као што са парадоксом увек бива, погађа суштина: самоћа није опозитна животу, она је ритуал кроз који појединац нужно пролази како би досегао савршености облике заједништва. Ову идеју о неопходном изграђивању сопственог бића кроз усамљеност како би се истинскије разумевала друга створења Либовиц с пуним правом назива једним од кључних постулата Коеновог живота и дела. Писац ове књиге не запоставља ни значај Лоркиних стихова за формирање Коеновог списатељског хабитуса, напротив, он апострофира мисао шпанског песника о *дуендеу* – „гласу који чини да скривени пупољци полутонове процветају у хиљаде латица” – која је за Коена фигурирала као вечити идеал и непрекидно жив захтев литерарног деловања (заиста, кад год је говорио о тајнама књижевног посла, Коен је увек, евоцирајући ово Лоркино схватање, користио реч *the Voice*, или конструкцију *to find the Voice*). Књига подједнако тематизује Коенов креативни процес, предочавајући читав ток настанка песме: Коен би, како Либовиц сведочи, најпре написао, без икакве задршке, читаву лавину стихова, након чега би следило дуготрајно, мукотрпно дотеривање и упрошћавање стихова, док се не достигне крајња еуфонија и есенција исказа.

Успостављање успешних паралела Коенових стваралачких начела са делима и ставовима других писаца (Г. Флобер, Т. С. Елиот, Џ. Џојс), као и смисао аутора за естетско вредновање песникових поетских творевина и мање познатих прича, својства су која амплифицирају вредност дела о којем је у овим редовима реч. Значај књиге подједнако се препознаје у чињеници да она непрестано наглашава Коенове напоре да превазиђе интимне, уметничке и колективне поразе, као и терете есенцијалних питања јудаизма увиђањем да сва та питања и тешкоће треба схватати не као недокучиве и болне загонетке него као, сходно зен будистичком учењу, поводе за медитацију којом се остварује осећај растерећења и стапања са Целином. Либовиц управо у оваквом маниру, наглашавајући Коенову самопоузданост на повратничким концертима и спокој остварен престанком његове потребе да очекује само тријумфе (није ли већ одлука о раскиду са таквом потребом тријумф?), затвара књигу о овом уметничком корифеју. Прелиминарни резултати крајњег биланса Коеновог живота (прелиминарни јер се стваралаштво и животни елан песника-музичара и данас одликују несмањеном снагом и виталношћу), а тиме и Либовицовог дела о њему више су него позитивни. Најсјајнија и најважнија победа Леонарда Коена огледа се управо у испуњењу његове пре скоро пола века забележене мисли „о недоступном / месту у које морам да се разлијем попут вина, / о *йразнини* у *истйорији* коју морам до-се*гнуйи* / и *заузейи*, *сйокојан* и *йошйун* (курз. В. М.) у том ограниченом / простору / постајући чист као добро вино изнад талоба” („Располажи са мнош, крви, ако имаш причу”, *Паразйи раја*, 1966).

Виолетта МИТРОВИЋ

НА ВИДИКОВЦУ НЕМУШТОГ

Јован Зивлак, *Под облацима: изабране и нове ђесме 1979–2014*, „Адреса”, Нови Сад 2014

Избор песама *Под облацима* Јована Зивлака (1947) сачињен је од збирки објављених у периоду од 1979. године до данас и поштује њихову хронологију, осим у понеким одступањима где је аутор-састављач сматрао да постоје тематске или међусобне значењске везе међу песамама. У избору се нашло и неколико песама које још нису уврштене у посебне књиге на српском. Збирке којима се Зивлак руководио приликом састављања избора су следеће: *Троножац*, 1979; *Чекрк*, 1983; *Найев*, 1988; *Зимски извешћјај* (изабране песме), 1989; *Чегришуща*, 1991; *Обрејенење* (изабране песме), 1993, 1994, 1995; *Осйрво*, 2001; *Песме 1979–2005* (изабране песме),